

Helsinki 19.10.2021

Eduskunnan Sivistysvaliokunta

Asia: Professoriliiton puheenjohtaja, professori Jukka Heikkilä sivistysvaliokunnan kuultavana hallituksen esityksestä (HE 146/2021 vp) eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022

Sivistysvaliokunta on pyytänyt Professoriliittoa (myöhemmin liitto) lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022. Liitto lausuu kunnioittavasti seuraavaa.

Yleistä

Professoriliitto toteaa esityksen jatkavan hallituksen koulutus- ja TKI-myönteistä linjaa – koulutukseen panostetaan aavistuksen lisää, samoin veturiyristötoiminnan jatkoon ja Business Finlandin rahoitukseen. Suomen menestys on aina perustunut osaamiseen ja innovaatioihin. Siksi sivistyksen ja tutkitun tiedon rooli korostuu entistäkin enemmän hyvinvointiyhteiskunnan ja yritysten käytäntöjen uusintamiseen vihreässä siirtymässä ja digitalisaation hyödyntämiseksi kulttuurisesti kestäväällä tavalla. Siirtymäaikana yritysten kustannukset nousevat ja lisäävät tarvetta tehokkaampaan ja tuottavampaan toimintaan. Tulevaisuus rakentuu kansainvälisesti laadukkaista, kilpailukykyisistä tutkittua tietoa tuottavien tutkimusverkostoihin ja -ympäristöihin, joiden kerrannaisvaikutukset heijastuvat koulutukseen, osaamiseen ja innovaatiotoimintaan ja hyvinvointiyhteiskunnan tuottavuuden kasvattamiseen. PPP-verkostojen kehittäminen palvelee paikallisesti samaa kuin veturiyristötoiminta ylikansallisesti.

Kun perusrahoituksen lisäksi otetaan huomioon RRF-instrumentti, arvonlisäverokompensaatiot, rakennerahastot, yliopistollisten sairaaloiden sote-sektorin tutkimusrahoituksen pysyttäminen ja yliopistojen pääomittaminen, korkeakoulusektorin rahoitustilanne näyttää vuonna 2022 tyydyttävältä.

Esityksen suurimpina puutteina ovat 1) edelleen riittämätön panostus tieteelliseen tutkimustoimintaan (vaikka Suomen Akatemian rahoitusleikkaukset osin peruttiinkin) ja 2) tieteellisen tutkimuksen ja koulutuksen rahoituksen epävarmat näkymät vuosina 2023 ja 2024.

Näiden puutteiden vuoksi kilpailijamaat ja 4%:n BKT TKI-osuus karkaavat, myös BKT:n aiemmin budjetoitua nopeamman kasvun vuoksi. Parlamentaarisen TKI-työryhmän työ on äärimmäisen tärkeää TKI-tavoitteen saavuttamiseksi vuoteen 2030 mennessä. Muuten pitkällä aikavälillä juututaan tutkimuksen ja resurssoinnin puutteesta johtuvaan koulutuksen laatu- ja määräkapeikkoon. Osaamisen uusintamisessa Suomen Akatemian myöntövaltuuksien lisääminen ja rahoituksen irrottaminen veikkausvoittovaroista on avainasemassa.

Liitto toteaa, että opiskelijoiden opintorahan ja ravintotuen lisäämisen ja ulkomaisten opiskelijoiden huomioiminen ovat myönteisiä asioita talousarviossa. Elinkustannusten nousu voidaan joutua tosin ottamaan huomioon lisäbudjetissa.

Lausunnon pääkohdat:

TKI-rahoitus

- Jotta tutkimus- ja kehittämismenot saadaan nostettua 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen, hallituksen/hallitusten pitää panostaa edelleen tieteeseen ja siihen perustuvaan ylimpään opetukseen. Vahva TKI-toiminta on kestävä taloudellisen kehityksen, innovaatioiden ja uusiutumisen pohja. Se on oleellinen edellytys meneillään olevan pandemian aiheuttamasta kriisistä selviytymisen, vihreään siirtymään, digitalisaatioon sekä tuleviin ughiin varautumisen ja yhteiskunnan kriisinkestävyyden kannalta.
 - *"Hallitus esittää, että valtion t&k-rahoitusvolyyymi vuonna 2022 on noin 2,4 mrd. euroa. Tämä tarkoittaa noin 146 milj. euron laskua verrattuna vuodelle 2021 budjetoituun kokonaissummaan. Vuoden 2021 volyyymia nostaa kertaluonteinen, koronatilanteeseen liittynyt noin 200 milj. euron Business Finlandin lainavaltuussiiro vuodelta 2020 vuodelle 2021."* (s. Y63). Tällöin valtion t&k rahoitusvolyyymi kasvaa professoriliiton tarkastelun mukaan alle prosentin, kun BKT kasvaa samana aikana 3%. BKT-TKI tavoitteen 4% tavoittelu tarkoittaa valtion rahoituksessa huomattavaa, satojen miljoonien lisäystä, olettaen yritysrahoitusosuuden pysyvän ennallaan.
 - Tätä taustaa vasten yritysten TKI-vähennysoikeuden määrän kasvattaminen ja ajanjakson pidentäminen on oikeansuuntainen toimenpide, jota pidämme hyvänä yritysten TKI-osuuden lisäämisenä.
- Veikkausvoittovarojen kompensoimatta jättäminen vuodesta 2023 alkaen tarkoittaa leikkauksia tieteeseen ja ylimpään opetukseen sekä laajoja yt-neuvotteluita. Täysimääräinen kompensatio helpottaa, muttei ratkaise ongelmia.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälistämislinjauksia (2017—2025). Koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton tiekartta julkaistiin syksyllä 2021, vähentää Suomen kansainvälistä houkuttelevuutta korkean osaamistason maana, mutta perusrahoituksen pieneneminen päinvastoin lisää tutkijoiden siirtymistä pois Suomesta.
- EU:n elpymis- ja rahoitussuunnitelmaa tulee painottaa enemmän tutkimukseen. Tasokorotuksen lisäksi laadullinen rahoituksen siirtäminen "uteliaisuustutkimukseen" on perusteltua.

Koulutus

- Tutkimusrahoituksesta leikkaaminen tarkoittaa myös leikkausta koulutuksesta, koska opetus perustuu tutkimukseen ja yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilöstö sekä opettaa että tutkii – hyvästä syystä.
- Tavoite 100.000 korkeakoulututkinnon saavuttamiseksi vuoteen 2030 mennessä vaatii satojen miljoonien eurojen vuosittaisen lisärahoituksen. Myös ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän kasvattaminen nykyisestä kolminkertaiseksi, viiteentoistatuhanteen vuoteen 2030 mennessä, vaatii lisäresursseja koulutukseen sekä tutkimukseen (jatkokoulutus) kymmenien miljoonien eurojen verran. Jos opetuksen vaatimia resursseja ei turvata, se johtaa koulutuksen tason laskuun ja resurssien siirtymiseen yliopistojen sisällä uutta luovasta perustutkimuksesta koulutuksen toteuttamiseen vanhoihin tietoihin.
 - Varsinaiset koulutusmenot ovat jäämässä jälkeen opiskelijamäärien lisäyksestä. Suhteellisesti pienemmällä (osin määräaikaaisella) rahoituksella tavoitellaan 15-

PROFESSORILIITTO
PROFESSORSFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

20%:n lisäystä opiskelijamäärissä ja tutkinnoissa. Tuottavuuden parantaminen tavoitteen saavuttamiseksi edellyttäisi lisäpanostusta tutkimukseen, tutkimusympäristöihin ja opetuksen digitalisoimiseksi.

- *"Opetus- ja kulttuuriministeriön yhdessä sidosryhmien kanssa laatiman Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -vision toimeenpanoa jatketaan. Vision tavoitteena on nostaa koulutustasoa, lisätä jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia korkeakouluissa ja nostaa t&k-intensiteettiä."*
 - Tutkimus-, arviointi-, selvitys- ja kehittämistoimiin tarkoitetut yhteiset menot kasvavat liiton mielestä perustellusti, sillä koulutuspoliittisten tavoitteiden ja yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen laajentaminen ja EU-lainsäädäntö tuovat uusia velvoitteita saavutettavuuteen, digitalisaatioon, avoimiin aineistoihin, ja kansainvälisten osajien houkuttelemiseksi ja pitämiseksi.

Yksityiskohtainen tarkastelu:

Tutkimus kaipaa miljardiluokan lisäpanostusta.

Hallituksen tavoitteena on nostaa Suomen tutkimus- ja kehittämismenot 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen. Professoriliiton näkemyksen mukaan 4 prosentin (BKT) tavoitetilan saavuttaminen edellyttää noin 200 miljoonan euron vuosittain kumuloituvaa julkista lisäpanostusta tutkimukseen ja kehittämiseen, eikä se välttämättä edellytä julkisen velan ottamista. Professoriliitto myös muistuttaa siitä, että 4 prosentin tavoitteeseen sitouduttaessa rahoituksen muodolle ei ole asetettu edellytyksiä.

Tarvittaville kasvutoimille luo perustan EU:n kertaluonteisesta elpymisvälineen (Next Generation EU), erityisesti sen elpymis- ja palautumistukivälineen, rahoituksella toteutettava Suomen kestävä kasvun ohjelma. Liitto toteaa, että kyse on kertaluonteisesta resursoinnista.

Liitto muistuttaa, että korkealaatuisen tutkimuksen tulokset ovat yliopistojen opetuksen perusta ja uusien sovellusten mahdollistaja kaikkialla yhteiskunnassa. Tutkimuksen ja opetuksen laatu, kansainvälisesti tunnustettu tieteen ja taiteen korkea taso ja koulutuksella aikaansaatu osaaminen voidaan saavuttaa – ja pitää – vain riittävän suurilla investoinneilla tutkimukseen ja koulutukseen. On myös huomattava, että tieteellisen tutkimuksen ja korkeakouluopetuksen korkein kansainvälinen taso kohoaa jatkuvasti. Investoitaessa vapaaseen tutkimukseen (yliopistojen perusrahoitukseen ja Suomen Akatemian kilpailtuun rahoitukseen) parannetaan tiedeyhteisön edellytyksiä käynnistää nopeasti tutkimus, joka auttaa ymmärtämään muuttuvaa maailmaa ja ajankohtaisia ongelmia paremmin. Se johtaa myös varhaisempiin läpimurtoinnovaatioihin, jotka vauhdittavat kestävä kasvua ja ongelmien ratkaisuja. Pandemia on osoittanut meille kaikille tieteen merkityksen hyvinvoinnille yhteiskunnalle.

Jotta TKI-rahoituksen BKT-osuus voisi nousta 4 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä, rahoituksen määrän lisäksi tarvitaan merkittävä muutos rahoituksen rakenteelliseen laatuun. Yliopistojen lyhytaikaisen ja kilpaillun rahoituksen osuutta on vähennettävä ja pitkäaikaisen ei-tulosperusteisen perusrahoituksen osuutta on nostettava, jotta tutkijoilla olisi mahdollisuuksia harjoittaa pitkäaikaista tutkimustoimintaa, tehdä yhteistyötä teollisuuden ja kolmannen sektorin kanssa ja hankkia kansainvälistä rahoitusta.

Yrityksille suunnattu tutkimus- ja kehittäisyhteistyön lisäverovähennys vuoteen 2027 on erinomainen asia. Verovähennys kannustaa yrityksiä tekemään yhteistyötä yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa. Nämä tarvitsisivat vastinparikseen pitkäaikaisen, vapaasti käytettävän perusrahoituksen noston.

Suomen Akatemialla on keskeinen rooli perustutkimuksen rahoittajana.

Talousarvioesityksen mukaan Suomen Akatemian myöntövaltuuden laskevat noin 16 miljoonaa euroa vuonna 2022 kuluvaan vuoteen verrattuna. Rahoitusta on kohdistettu muun muassa avainalojen vauhdittamiseen ja osaamisen vahvistamiseen sekä kansallisiin ja paikallisiin tutkimusinfrastruktuureihin. Strateginen tutkimusrahoitus säilyy ennallaan. Suomen Akatemian toimintamenomäärärahojen taso on liian matala.

Suomen Akatemian myöntövaltuuksia esitetään pienennettäväksi vuodesta 2023 alkaen. Kuluvaan vuoteen eli vuoteen 2021 verrattuna ero on 155 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 175 miljoonaa euroa vuonna 2024. Suomen Akademia on riippumaton, autonominen tieteen rahoittaja Suomessa. Professorikunta ei voi hyväksyä suunniteltuja leikkauksia. Jos leikkaukset toteutettaisiin, Suomen kilpailukyky ja kriisinkestävyys heikkenisivät pitkälle tulevaisuuteen, Suomen osaamistaso heikkenisi, pitkäjänteinen ja laadukas tutkimus heikkenisi, Suomen maine kansainvälisenä tutkimustoimijana heikkenisi, ja edellytykset saada kansainvälistä rahoitusta (kuten EU-rahoitusta) heikkenisi, ja samalla leikattaisiin opetuksesta. Myös innovaatiotoiminta heikkenisi.

Hallitus on sitoutunut nostamaan tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen osuuden neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta. Tästä tavoitteesta tulee pitää kiinni.

Veikkausvoittorahojen laskeminen ei saa vaikuttaa tieteen rahoitukseen.

Pääministerin valtiosihteerin johtama työryhmä tekee vuoden loppuun mennessä esityksen veikkauksen edunsaajien tulevien vuosien rahoituksesta. Liiton näkemyksen mukaan tieteen rahoituksesta tulee päättää tiedepoliittisin perustein, eikä se voi olla jatkossakaan riippuvainen veikkausvoittovarojen määrän kehittämisestä.

EU:n elpymis- ja palautussuunnitelman tulee enemmän painottua tutkimukseen.

Suomi on toimittanut toukokuussa komissiolle kansallisen elpymis- ja palautumissuunnitelman. Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelma on kansallinen suunnitelma EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen rahoituksen hyödyntämiseksi. Komissio arvioi Suomen suunnitelmaa ja talousarvioesityksen mukaan täytäntöönpanopäätös hyväksyttäneen EU-neuvostossa loka/marraskuussa 2021.

Talousarvioesityksen mukaan elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoitusta suunnataan merkittävästi t&k-toimintaan vuosina 2021—2023. Vuoden 2021 kolmannessa lisätalousarviossa Business Finlandin avustusvaltuuksia lisättiin 86 milj. eurolla ja Suomen Akatemialle osoitettiin yhteensä 45 milj. euron lisävaltuus. Vuodelle 2022 elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyy Business Finlandin avustusvaltuus 234 milj. euroa ja Suomen Akatemialle 40,5 milj. euron valtuus. Alustavan arvion mukaan Business Finlandin lisävaltuuksista n. 75 % kohdistuu t&k-toimintaan.

Professoriliitto pitää tärkeänä, että elpymisrahoituksessa on huomioitu koulutus-, tutkimus ja innovaatiotoiminta. Globaalit haasteet, kuten ilmasto- ja väestönmuutokset, turvallisuus kuten covid-19-pandemia, heijastuvat yhteiskuntaamme. Tiede ja tutkimus paitsi ratkovat näitä haasteita globaalisti sekä kansallisesti, myös tarjoavat suomalaiselle innovaatiotoiminnalle uusia ennennäkemättömiä mahdollisuuksia. Jotta voimme tarttua haasteisiin, pitää kansallisen tiede- ja innovaatiojärjestelmämme toimintaedellytysten taso nostaa vähintään edellä kuvatulla tavalla kilpailijamaiden tasolle. EU:n elpymisrahoituksella tulee olla merkittävä rooli tiedepanostusten kasvattamisessa.

Talousarvioesityksen mukaan kasvutoimille (tutkimus- ja kehittämismenot 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen vuoteen 2030 mennessä ja työperäisen maahanmuuton lisääminen kumulatiivisesti vähintään 50 000 hengellä vuoteen 2030 mennessä) perustan luo EU:n kertaluonteisen

PROFESSORILIITTO
PROFESSORSFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

elpymisvälineen, erityisesti sen elpymis- ja palautumistukivälineen, rahoituksella toteutettava Suomen kestävän kasvun ohjelma. Professoriliitto pitää kestävän kasvun ohjelmaa merkittävänä, mutta se ei ole riittävä toimi tutkimus- ja kehittämismenojen kasvattamiselle.

Lisäaloituspaikat tulee budjetoida täysimääräisesti.

Professoriliitto toteaa, että korkeakoulutettujen määrän nostaminen edellyttää merkittäviä lisäresursseja koko koulutuksen keston ajalta opetukseen, siihen liittyvään tutkimukseen, kumppanuuksien hyödyntämiseen ja opintososiaaliin etuuksiin. TKI-tiekartan toimeenpaneminen, jotta 4 prosentin (BKT) tavoitetilan saavutetaan tarkoittaa tutkimuksen ja kehittämisen osalta noin kolmen miljardin vuosittaisia julkisia ja erityisesti yksityisiä lisäpanostuksia.

Professoriliitto edellyttää, että 50 % korkeakoulutustavoite vuoteen 2030 mennessä eli 100.000 uutta korkeakoulututkintoa tulee toteuttaa koulutuksen korkea laatu säilyttäen ja täysimääräisesti resursoiden. Tämä edellyttää satojen miljoonien eurojen lisäresursointia vuositasolla. Koulutuspoliittisen selonteon mukaan korkeakoulut lisäävät laajapohjaisella yhteistyöllä ulkomaalaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden rekrytointia suomalaisiin korkeakouluihin. Osaajatarpeisiin vastaamiseksi vuosittainen uusien ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrää kasvaa nykyisestä kolminkertaiseksi, viiteentoistatuhanteen vuoteen 2030 mennessä.

Ajatus siitä, että yliopistoissa opetettaisiin enemmän ilman lisäopettajia laatua laskematta mahdollon. Koulutuksen digitalisoiminen on osittainen ratkaisu ja sekin vaatii investointeja, henkilöstöä ja henkilöstön osaamistason nosta. Ilman opetuksen lisäresursointia, että henkilöitä joudutaan siirtämään tutkimuksesta opetukseen.

Lisäksi liitto toteaa, että yliopistojen autonomia on turvattu lailla. Autonomiaan kuuluu myös opiskelijoiden valitseminen. Ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän kasvattaminen on hyvä tavoite, mutta vaatii erityistä resursointia yliopistoilta kuin muiltakin toimijoilta (lupa-asiat, perhepoliittiset asiat, päivähoitopaikat jne.).

Perusrahoituksen kehittämisellä korkeaan laatuun ja riittävään määrään.

Investoitaessa vapaaseen tutkimukseen parannetaan tiedeyhteisön edellytyksiä käynnistää nopeasti tutkimus, joka auttaa ymmärtämään muuttuvaa maailmaa ja ajankohtaisia ongelmia paremmin. Se johtaa myös varhaisempiin läpimurtoinnovaatioihin, jotka vauhdittavat kestävää kasvua ja ongelmien ratkaisuja. Yliopistoilla ei ole (2010-luvun säästöjen vuoksi) liikkumatilaa tehdä uusia nopeita tutkimusavauksia. Siinä ajassa, kun professorit ja muut tutkijat joutuvat Suomessa hakemaan pirstaleista hankerahoitusta, mahdollisesti saavat sitä ja perustavat tutkimusryhmän, kilpailijamaissa asiaa on jo ehditty tutkia 2-3 vuotta. Tutkimuksen perusrahoituksen nostamisella yliopistot ja tutkimuslaitokset voivat toteuttaa nykyistä ketterämmin uusia "uteliaita" tutkimushankkeita yhdessä verkostojensa kanssa ja panostaa EU-rahoituksen hakemiseen.

Yliopistoilla ei ole lainkaan liikkumatilaa tehdä uusia nopeita tutkimusavauksia. Siinä ajassa, kun professorit ja muut tutkijat joutuvat Suomessa hakemaan pirstaleista hankerahoitusta, mahdollisesti saavat sitä ja perustavat tutkimusryhmän, kilpailijamaissa asiaa on jo ehditty tutkia 2 - 3 vuotta. Tutkimuksen perusrahoituksen nostamisella yliopistot ja tutkimuslaitokset voivat toteuttaa nykyistä ketterämmin uusia "uteliaita" tutkimushankkeita yhdessä verkostojensa kanssa ja panostaa EU-rahoituksen hakemiseen.

PROFESSORILIITTO
PROFESSORSFÖRBUNDET
FINNISH UNION OF UNIVERSITY PROFESSORS

Tavoitteiden toteutumisen kannalta on myös tärkeää edistää tiedemyönteisen ja osaamista arvostavan ilmapiirin vahvistumista Suomeen. Jokaisen toimijan tulee puhe-in, teoin ja oman esimerkinsä avulla kannustaa lapsia, nuoria ja aikuisia uteliaisuuteen, oppimiseen ja tiedon soveltamiseen. Tiedemyönteisen ilmapiirin vahvistaminen kuuluu koko koulutusjärjestelmälle ja yhteiskunnalle.

Liitto toteaa, että kaikki panostukset ovat tervetulleita, mutta toivoo ensi sijassa vakiintuneiden, jo olemassa olevien rahoitusinstrumenttien käyttämistä. Lippulaivahanke ja muut uudet välineet valitettavasti lisäävät entisestään tutkimushenkilöstön resurssien käyttämistä tutkimusrahoituksen hakemiseen ja laajentavat tutkimushallintoa.

Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus ei toteudu ilman tekijänoikeuksia. Tutkijoiden tekijänoikeuksilla turvataan se, että perusoikeudet toteutuvat myös yliopistosektorilla. Tutkijavetoisuus takaa tieteen laadun. Tekijänoikeuksien kaventaminen heikentäisi avoimen tutkimuksen sekä keksintö- ja innovaatiotoiminnan kannustimia. Valitettavasti lausuntokierroksella olevassa tekijänoikeuslakia koskeva hallituksen esityksessä on merkittäviä heikennysesityksiä tutkijoiden oikeuksiin nykytilanteeseen verrattuna, toisin kuin Ruotsissa, jonka vastaavalla esityksellä tähdätään tekijöiden aseman parantamiseen ja yritystoiminnan kasvattamiseen. Siksi tutkijoiden tekijänoikeudet tulee säilyttää nykyisellään. Maan hallituksen ei myöskään tule sallia yliopistojen kohtuuttomia vaatimuksia yrittää murtaa erilaisilla työsopimusten liitteillä lainsäädännössä taattua niin sanottua tutkijapoikeusta.

Professoriliitto-Professorsförbundet

Jukka Heikkilä
puheenjohtaja

Tarja Niemelä
toiminnanjohtaja